

Шлега Денис Олексійович,аспірант кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2
(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-6467-1185>

ГЕНЕЗА СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

У статті розкрито процес формування та становлення Національної гвардії України як окремого сегменту сектору безпеки і оборони держави. Автором проведено історико-правовий аналіз трансформації цього військового формування з правоохоронними функціями у контексті ключових етапів розвитку української державності. Особливу увагу приділено аналізу нормативно-правового регулювання, організаційної структури, функціонального призначення та стратегічної ролі Національної гвардії України у забезпеченні громадського порядку, протидії терористичним загрозам, захисту територіальної цілісності та національної безпеки. У межах дослідження проаналізовано подвійний характер діяльності Національної гвардії України – як військового формування та правоохоронного органу.

Ключові слова: Національна гвардія України, адміністративно-правовий статус, безпека, правоохоронна діяльність, воєнний стан, реформування, публічний порядок, євроінтеграція, збройна агресія.

Постановка проблеми. В умовах розвитку України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави однією з гарантій становлення української державності є забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя. Відповідно до ст. 17 Конституції України, забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом [1]. У цьому контексті особливої ваги набуває розуміння історичних передумов формування правоохоронних органів та військових формувань з правоохоронними функціями, а також закономірностей їх розвитку на різних етапах становлення української державності. Адже саме історичний досвід дає змогу осмислити сучасні підходи до побудови ефективної безпекової системи, її функцій, завдань та взаємодії з іншими державними інституціями. Вивчення еволюції військових формувань з правоохоронними функціями дає змогу виявити причинно-наслідкові зв'язки між соціально-політичними процесами та трансформацією механізмів правозахисної діяльності, що, у свою чергу, є необхідним для формування обґрунтованої правової політики у сфері забезпечення правопорядку та державної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика становлення та розвитку Національної гвардії України привертала увагу багатьох науковців, зокрема в контексті реформування сектору безпеки і оборони держави, адміністративно-правового регулювання діяльності правоохоронних органів, а також історико-правового аналізу етапів розвитку української державності. Серед вчених, які досліджували організаційно-правові основи функціонування військових формувань та правоохоронних органів, варто відзначити роботи

О. М. Бандурки, Г. С. Буги, В. М. Гарашука, С. О. Кузніченка, В. К. Колпакова, О. Ф. Кобзаря, О. В. Кривенка, Д. А. Морквіна, М. В. Руденка, С. Д. Черкашина.

Водночас, незважаючи на наявний науковий доробок, більшість досліджень розглядає Національну гвардію України в контексті окремих аспектів її діяльності. Дослідження саме генези становлення Національної гвардії України, її еволюції в контексті зміни безпекових викликів усе ще потребує подальшої наукової уваги. Це зумовлює актуальність вибраного напряму дослідження та необхідність систематизації й узагальнення наявного досвіду в історичній та правовій площинах.

Мета статті – дослідити генезис становлення та розвитку Національної гвардії України.

Виклад основного матеріалу. *Період існування Української Народної Республіки (1917–1921 рр.)* став одним з найважливіших етапів у становленні правової системи України. Цей час був позначений спробами закласти основи незалежної української держави та створити власну законодавчу і судову систему, відокремлену від імперських центрів влади. Після Лютневої революції 1917 р. одним з ключових актів стало прийняття Універсалів Центральної Ради, які не лише проголошували автономію, а згодом – і незалежність України, але й містили спроби правового оформлення нової державності. Зокрема, Четвертий Універсал від 22 січня 1918 р. оголосив УНР самостійною та суверенною державою [2].

На слушну думку дослідника В. Д. Гончаренка, правова політика УНР демонструвала «вектор на правову державу, орієнтовану на поєднання загальноєвропейських правових принципів з національними традиціями правотворення» [3]. Втім, на тлі ретроспективних подій, зокрема проголошення незалежності УНР, бою під Крутами, Акту злуки, поза увагою науковців

залишається достатньо серйозний та водночас необхідний аналіз явищ і процесів, пов'язаних зі специфікою утворення правоохоронних органів та військових формувань з правоохоронними функціями.

На наш погляд, першим історичним прообразом Національної гвардії України є Державна жандармерія Західноукраїнської Народної Республіки, яка була створена 6 листопада 1918 р. – практично одночасно з проголошенням самої республіки. До основних функцій належали: 1) охорона громадського порядку; 2) протидія злочинності, зокрема бандитизму та контрабанді; 3) запобігання правопорушенням. Отже, створення цього органу мало принципове значення для забезпечення правопорядку, громадської безпеки й реалізації функцій виконавчої влади. Необхідно додати, що формування жандармерії здійснювалося на основі чинного тоді австро-угорського законодавства, яке залишалось актуальним у перші місяці існування ЗУНР. Зокрема, головною правовою основою для її організації був Закон про жандармерію від 25 грудня 1894 р., який регулював структуру, повноваження, обов'язки та дисциплінарну відповідальність жандармів у межах Австро-Угорської імперії. Завдяки цьому нормативному акту було забезпечено правонаступництво в адміністративно-правовому регулюванні.

Проте жандармерія ЗУНР була організована на основі австрійської моделі не лише щодо адміністративної структури, але й у контексті кадрової політики. До її складу переважно залучались колишні жандарми Австро-Угорщини, які мали належну підготовку, орієнтувалися в законодавстві та володіли досвідом практичної діяльності щодо охорони громадського порядку. Такий підхід сприяв ефективному становленню інституції, оперативному розгортанню її діяльності та забезпеченню елементарної правопорядкової стабільності у складний для новоутвореної держави період [4, с. 232].

Особливістю жандармерії ЗУНР була її двоїста функціональність: з одного боку, вона виконувала класичні правоохоронні завдання, зокрема патрулювання, запобігання правопорушенням, охорону громадського порядку, а також реалізацію приписів органів державної влади. З іншого – вона активно співпрацювала з військовими формуваннями Української Галицької Армії, виконуючи такі завдання, як охорона об'єктів, боротьба з мародерством і дезертирством [5]. У липні 1919 р. жандармерію було перейменовано на «Народну сторожу», що мало на меті уникнути негативних асоціацій з царською жандармерією. Після цього орган було підпорядковано Українській Галицькій Армії і він продовжував виконувати функції охорони громадського порядку, боротьби зі злочинністю та забезпечення безпеки в тилу.

Період перебування України у складі СРСР (1921–1991 рр.). За часів СРСР існувала низка військових формувань з правоохоронними функціями, зокрема Внутрішні війська, підпорядковані спочатку Народному комісаріату внутрішніх справ (НКВС), а згодом Міністерству внутрішніх справ (МВС), були створені для охорони важливих державних об'єктів, забезпечення громадського порядку, припинення масових заворушень та конвоювання ув'язнених, а комендатури військових гарнізонів мали правоохоронні повноваження щодо військовослужбовців, включно з контролем за військовою дисципліною, затриманням дезертирів та правопорушників у військовій формі [6].

Успіхи індустріалізації, зростаюче значення залізничного транспорту в економіці і обороні СРСР обумовили у кінці 20-х – на початку 30-х рр. створення в складі

військ такої складової частини, як війська з охорони важливих об'єктів промисловості і залізничних споруд. Упродовж 1941–1945 рр., під час Другої світової війни, до складу військ НКВС було інтегровано численні спеціалізовані формування, зокрема війська, призначені для охорони тилових районів діючих фронтів, а також для забезпечення безпеки важливих інфраструктурних об'єктів (залізничних вузлів, мостів, оборонних підприємств, складів). Водночас у роки війни разом з охороною тилу діючої армії, веденням боротьби з диверсантами, з'єднання внутрішніх військ брали безпосередню участь у боях з німецько-фашистськими загарбниками [7, с. 29–30]. Після завершення воєнних дій ці підрозділи продовжували виконувати функції військово-правоохоронного характеру, зокрема в рамках Північної та Центральної груп радянських військ, розміщених на території повосенної Німеччини. Їхньою метою було не лише забезпечення безпеки радянських гарнізонів, але й здійснення контролю над місцевим населенням і виявлення ворожих елементів, що могли становити загрозу для встановленого радянського порядку [8, с. 17–18].

На початку 1960-х рр. внутрішні війська СРСР зазнали суттєвих структурних змін, що відображали еволюцію радянської системи безпеки та політичного контролю. У 1953 р. відбулось об'єднання Міністерства державної безпеки та МВС СРСР у єдину структуру, що призвело до тимчасового підпорядкування внутрішніх військ новоствореній інституції. Однак уже у 1954 р. було відновлено Комітет державної безпеки, що знову розмежувало їх функції. У 1960 р. внутрішні війська були передані у підпорядкування союзних республік, що свідчило про децентралізацію. Проте у 1966 р. було створено Головне управління внутрішніх військ МВС СРСР, яке відновило централізоване керівництво цими формуваннями, підкреслюючи важливість внутрішніх військ у системі державної безпеки [6].

Період відновлення незалежності України (з 24 серпня 1991 р.). 12 вересня 1991 р. Верховною Радою України було прийнято Закон «Про правонаступництво України» [9]. У ст. 3 цього законодавчого акта зазначалось, що закони Української РСР та інші акти, ухвалені Верховною Радою Української РСР, діють на території України, оскільки вони не суперечать законам України, ухваленим після проголошення незалежності [9].

Першим нормативно-правовим актом, який започаткував формування нового військового органу в незалежній Україні, стала Постанова Верховної Ради України «Про підпорядкування Україні внутрішніх військ, що дислокуються на її території» 1991 р. На підставі зазначеного документа всі внутрішні війська МВС СРСР, що перебували на території України, разом з органами управління, матеріально-технічним забезпеченням та озброєнням були передані в українське підпорядкування [10].

У 1991 р. Верховною Радою України було прийнято та одночасно введено у дію Закон України «Про Національну гвардію України», в якому було закріплено поняття, основні завдання, принципи діяльності Національної гвардії України, особливості проходження служби, державні гарантії тощо. За цією редакцією Закону Національна гвардія України постала як державний озброєний орган, створений на базі внутрішніх військ, покликаний захищати суверенітет України, її територіальну цілісність, а також життя та особисту гідність громадян, їхні конституційні права і свободи від злочинних посягань та інших антигромадських дій [11].

Аналізуючи завдання, що були покладені на Національну гвардію України на момент її створення, дослідники доходять висновку про визначення її «тимчасової» необхідності на період становлення незалежної України (створення та розбудова власних Збройних Сил, прикордонних військ та внутрішніх військ) [7, с. 37]. Додатково до зазначеного Закону України було прийнято Положення «Про порядок комплектування, військового, матеріально-технічного і фінансового забезпечення Національної гвардії України», затверджене Постановою Верховної Ради України 1991 р. [12], нормами якого регламентувався порядок комплектування особовим складом та період військової служби; визначалися особливості забезпечення Національної гвардії України зброєю, військовою та іншою технікою, матеріальними ресурсами, в тому числі фінансового та пенсійного забезпечення військовослужбовців.

Надалі, у 1992 р., розпорядженням Президента України було затверджено Положення «Про Головне управління командуючого Національною гвардією України» та Положення «Про Військову раду Національної гвардії України і персональний склад Військової ради Національної гвардії України» [13]. До того ж розпорядженням Президента від 7 жовтня 1992 р. було вперше затверджене Положення про МВС України незалежної України № 157/92 [14, с. 34].

Наступним суттєвим кроком у період становлення Національної гвардії України можна визнати Указ Президента України «Про передачу підрозділів Національної гвардії України до складу інших військових формувань» (1999 р.) [15], який був прийнятий задля припинення дублювання Національною гвардією України завдань інших формувань. Зокрема, відповідно до названого Указу, були передані з'єднання, військові частини, заклади та установи Національної гвардії України до відання внутрішніх військ МВС України та Міністерства оборони України, але невдовзі Національну гвардію України й зовсім було розформовано відповідно до указу Президента України від 11 лютого 2000 р. № 228/2000 [16].

Водночас слід зазначити, що найбільш суттєвих намагань реформування зазнавали внутрішні війська МВС України у 2000–2005 рр. [17; 18]. Про це свідчить і той факт, що 18 серпня 2003 р. Президентом був виданий Указ «Про питання щодо перетворення внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України у невійськове формування» № 863 [18], який мав на меті звільнення від виконання невластивих функцій. Згідно із зазначеним Указом була створена комісія з перетворення внутрішніх військ МВС України на невійськове формування, а також доручалось Кабінету Міністрів України забезпечити передачу Державному департаменту з питань виконання покарань функцій внутрішніх військ з конвоювання осіб, яких тримають під вартою, підсудних, засуджених до позбавлення волі та з охорони їх під час судових засідань; завершити перетворення внутрішніх військ на невійськове формування до кінця 2005 р. Однак, аналізуючи ситуацію, що склалася в правовому полі України у сфері забезпечення національної безпеки та оборони, бачимо, що факт створення на базі внутрішніх військ МВС України невійськового формування суперечило б вимогам Конституції України, а саме ч. 3 ст. 17, у якій передбачено, що забезпечення державної безпеки і захист державного кордону покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом.

Тобто існування «невійськового формування» в Основному законі не передбачено. У зв'язку з цим дію Указу було призупинено [7, с. 41–42; 19].

У 2008 р. Президент України ініціював чергову спробу створення нового органу внутрішньої безпеки – Національної гвардії України. Відповідний законопроект, поданий на розгляд Верховної Ради України, передбачав створення військового формування з правоохоронними функціями на базі внутрішніх військ МВС України. Особливістю пропозиції було підпорядкування новоствореного органу безпосередньо Главі держави, без включення його до складу будь-якого міністерства чи відомства. Проте під час розгляду цього проекту Комітетом Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони виникло чимало зауважень. Певне занепокоєння обумовлювали положення, що давали змогу Національній гвардії України мати підрозділи спеціального призначення та авіаційні частини, що могло створити надмірну концентрацію сил. Зрештою, комітет одногосно запропонував повернути законопроект на доопрацювання ініціатору, а парламенту було рекомендовано відхилити документ загалом [20].

Період революції, євроінтеграції та воєнних дій на території України (з 2014 р.). Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії й державами-членами від 16 вересня 2014 р. офіційно закріпила прагнення нашої держави приєднатися до ЄС у найближчій історичній перспективі [21]. У період Революції Гідності 2014 р. в Україні було ухвалено рішення про створення нового силового формування на базі внутрішніх військ МВС України. За зразком європейських країн було сформовано Національну гвардію України, здатну виконувати службово-бойові завдання із забезпечення правопорядку як у мирний час, так і в умовах дії надзвичайного або воєнного стану. При цьому ускладнення воєнно-політичної ситуації після проведення Революції Гідності у 2014 р. кардинально вплинуло на розвиток та функціонування всіх без винятку правоохоронних органів України. Особливо суттєвих змін зазнали положення нормативно-правових актів, які визначають напрями діяльності військових формувань, органів захисту, охорони правопорядку та територіальної цілісності держави [22, с. 21]. Зокрема, 13 березня 2014 р. Верховна Рада України ухвалила новий Закон «Про Національну гвардію України», і вона знову стала військовим формуванням з правоохоронними функціями в системі МВС України [11].

Від початку російської агресії 2014 р. підрозділи Національної гвардії України брали участь в Антитерористичній операції на Сході України. Під час Операції Об'єднаних Сил Національна гвардія України брала участь у багатьох боях за українські міста. Крім цього, підрозділи Національної гвардії України охороняли важливі об'єкти інфраструктури, забезпечували громадський порядок, проводили антитерористичні операції. Від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 р. Національна гвардія України була однією з основних сил захисту країни. Під час оборони столиці підрозділи Національної гвардії України брали участь у боях за Гостомельський аеропорт, відбиваючи атаки російського десанту, а також утримували позиції на підступах до Києва. Сьогодні підрозділи Національної гвардії України виконують бойові завдання на всіх ділянках фронту [23].

Висновки. Генезис становлення та розвитку Національної гвардії України є складним, багатогранним

процесом, що відображає еволюцію державних підходів до забезпечення національної безпеки, правопорядку та захисту громадян. Проведене дослідження дало змогу виокремити основні етапи формування цього військового формування з правоохоронними функціями, кожен з яких позначений трансформацією структурної організації, функціонального призначення, а також нормативно-правового забезпечення його діяльності.

Періоди існування Національної гвардії України – від перших спроб її створення за часів Української Народної Республіки, крізь радянське минуле, відновлення незалежності у 1991 р., євроінтеграційні процеси та до початку збройної агресії – демонструють

поступове становлення інституції, що нині виконує ключову роль у системі сектору безпеки й оборони держави.

З огляду на зміну безпекових викликів, політичних і правових умов Національна гвардія України пройшла шлях від формування з охорони громадського порядку та стратегічних об'єктів держави до одного з головних гарантів стабільності, правопорядку та обороноздатності країни. Її сучасна роль обумовлює необхідність подальшого вдосконалення нормативно-правової бази, організаційно-структурного устрою та функціональних можливостей у контексті інтеграції в європейську систему безпеки.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Основний Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
2. Рум'янцев В. О. Історичні та етнографічні витоки Української Народної Республіки. *Право України*. 2017. № 11. С. 40–47.
3. Гончаренко В. Д. Утворення Української Народної Республіки як важливий етап на шляху до незалежності України. *Право України*. 2017. № 11. С. 32–39.
4. Мицик Ю. А., Кірсенко О. К. Історія держави і права України. Київ: Либідь, 2002. 340 с.
5. Стародуб О. В. Роль жандармерії у системі охорони правопорядку ЗУНР. *Право України*. 2017. № 4. С. 113–118.
6. Окіпнюк В. Т. Війська органів державної безпеки в Україні в період тоталітарного режиму: історико-правовий аспект. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 1. С. 55–60.
7. Пихтін М. П. Адміністративно-правове забезпечення оптимізації функціонування внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2014. 428 с.
8. Горбач Д. О. Адміністративно-правовий статус Національної гвардії України: монографія / за заг. ред. О. І. Безпалової. Харків, 2017. 288 с.
9. Про правонаступництво України: Закон України від 12 вересня 1991 р. № 1543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1543-12#Text>.
10. Про підпорядкування Україні внутрішніх військ, що дислокуються на її території: Указ Президії Верховної Ради України від 30 серпня 1991 р. № 1465-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1465-12#Text>.
11. Про Національну гвардію України: Закон України від 4 листопада 1991 р. № 1774-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1774-12#Text>.
12. Про порядок комплектування, військового, матеріально-технічного і фінансового забезпечення Національної гвардії України: Постанова Верховної Ради України від 4 листопада 1991 р. № 1776-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1776-12#Text>.
13. Про Положення про Головне управління командуючого Національною гвардією України, Положення про Військову раду Національної гвардії України та про персональний склад Військової ради Національної гвардії України: Розпорядження Президента України від 14 липня 1992 р. № 124/92-пп. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/124/92-%D1%80%D0%BF>.
14. Зозуля Є. В. Міліція в умовах становлення незалежної держави (90ті рр. XX ст.): монографія. Донецьк, 2004. 188 с.
15. Про передачу підрозділів Національної гвардії України до складу інших військових формувань: Указ Президента України від 17 грудня 1999 р. № 1586/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1586/99#Text>.
16. Про зміни та визнання такими, що втратили чинність, актів Президента України з питань діяльності Національної гвардії України: Указ Президента України від 11 лютого 2000 р. № 228/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228/2000#Text>.
17. Правові та організаційні основи попередження міліцією правопорушень на адміністративній дільниці: навч.-практ. посіб. / Д. Г. Заброра, О. Л. Камишов, В. П. Меживой, В. О. Негодченко. Дніпро, 2007. 121 с.
18. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб: Закон України від 4 березня 1998 р. № 160/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/98-%D0%B2%D1%80/card4#History>.
19. Про створення у складі військ внутрішньої та конвойної охорони військових частин спеціального призначення: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 1994 р. № 158. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/158-94-%D0%BF#Text>.
20. Комітет Верховної ради України з питань національної безпеки і оборони рекомендує Верховній Раді України відхилити проект закону про Національну гвардію (24 січня 2008 р.). URL: http://komnbo.rada.gov.ua/komnbo/control/uk/publish/article?art_id=45218&cat_id=44731&search_param.
21. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 21 березня 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/print.
22. Агапова О. В. Адміністративно-правові засади діяльності Національної гвардії України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2017. 244 с.
23. Національна гвардія України. URL: https://vue.gov.ua/Національна_гвардія_України

References

1. Konstytutsiia Ukrainy: Osnovnyi Zakon Ukrainy vid 28 cherv. 1996 r. № 254k/96-VR [Constitution of Ukraine: Fundamental Law of Ukraine of June 28, 1996 No. 254k/96-VR]. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> [in Ukrainian].
2. Rumiantsev, V. O. (2017). Istorychni ta etnografichni vytoky Ukrainsoi Narodnoi Respubliky [Historical and ethnographic origins of the Ukrainian People's Republic]. *Pravo Ukrainy*, 11, 40–47 [in Ukrainian].
3. Honcharenko, V. D. (2017). Utvorennia Ukrainsoi Narodnoi Respubliky yak vazhlyvyi etap na shliakhu do nezalezhnosti Ukrainy [The formation of the Ukrainian People's Republic as an important stage on the path to Ukraine's independence]. *Pravo Ukrainy*, 11, 32–39 [in Ukrainian].
4. Mytsyk, Yu. A., & Kirsenko, O. K. (2002). Istoriia derzhavy i prava Ukrainy [History of the state and law of Ukraine]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
5. Starodub, O. V. (2017). Rol zhandarmerii u systemi okhorony pravoporiadku ZUNR [The role of the gendarmerie in the law enforcement system of the ZUNR]. *Pravo Ukrainy*, 4, 113–118 [in Ukrainian].
6. Okipniuk, V. T. (2019). Viiska orhaniv derzhavnoi bezpeky v Ukraini v period totalitarnoho rezhymu: istoryko-pravovy aspekt [Troops of state security bodies in Ukraine during the totalitarian regime: historical and legal aspect]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, 1, 55–60 [in Ukrainian].
7. Pykhtin, M. P. (2014). Administratyvno-pravove zabezpechennia optymizatsii funktsionuvannia vnutrishnikh viisk Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy [Administrative and legal support for optimizing the functioning of the internal troops of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. *Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
8. Horbach, D. O. (2017). Administratyvno-pravovyi status Natsionalnoi hvardii Ukrainy [Administrative and legal status of the National Guard of Ukraine]: monohrafiia / za zah. red. O. I. Bezpalovoi. Kharkiv [in Ukrainian].
9. Pro pravonastupnytstvo Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 12 veres. 1991 r. № 1543-XII [On the Succession of Ukraine: Law of Ukraine of September 12, 1991 No. 1543-XII]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1543-12#Text> [in Ukrainian].
10. Pro pidporiadkuvannia Ukraini vnutrishnikh viisk, shcho dyslokuiutsia na yii terytorii: Ukaz Prezydii Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 30 serp. 1991 r. № 1465-XII [On the subordination of internal troops deployed on its territory to Ukraine: Decree of the Presidium of the Verkhovna Rada of Ukraine dated August 30, 1991 No. 1465-XII]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1465-12#Text> [in Ukrainian].
11. Pro Natsionalnu hvardiiu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 04 lyst. 1991 r. № 1774-XII [On the National Guard of Ukraine: Law of Ukraine dated November 4, 1991 No. 1774-XII]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1774-12#Text> [in Ukrainian].
12. Pro poriadok komplektuvannia, viiskovoho, materialno-tekhnichnogo i finansovoho zabezpechennia Natsionalnoi hvardii Ukrainy: Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 4 lyst. 1991 r. № 1776-XII [On the procedure for staffing, military, logistical and financial support of the National Guard of Ukraine: Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine dated November 4, 1991 No. 1776-XII]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1776-12#Text> [in Ukrainian].
13. Pro Polozhennia pro Holovne upravlinnia komanduiuchoho Natsionalnoi hvardiiei Ukrainy, Polozhennia pro Viiskovu radu Natsionalnoi hvardii Ukrainy ta pro personalnyi sklad Viiskovoi rady Natsionalnoi hvardii Ukrainy: Rozporiadzhennia Prezidenta Ukrainy vid 14 lyp. 1992 r. № 124/92-rp. [On the Regulations on the Main Directorate of the Commander of the National Guard of Ukraine, the Regulations on the Military Council of the National Guard of Ukraine and on the personnel of the Military Council of the National Guard of Ukraine: Decree of the President of Ukraine dated July 14, 1992 No. 124/92-pr]. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/124/92-%D1%80%D0%BF> [in Ukrainian].
14. Zozulia, Ye. V. (2004). Militsiia v umovakh stanovlennia nezalezhnoi derzhavy (90ti rr. XX st.) [Militia in the conditions of the formation of an independent state (90s of the 20th century)]: monohrafiia. Donetsk [in Ukrainian].
15. Pro peredachu pidrozdiliv Natsionalnoi hvardii Ukrainy do skladu inshykh viiskovykh formuvan: Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 17 hrud. 1999 r. № 1586/99 [On the transfer of units of the National Guard of Ukraine to other military formations: Decree of the President of Ukraine dated December 17, 1999 No. 1586/99]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1586/99#Text> [in Ukrainian].
16. Pro zminy ta vyznannia takymy, shcho vtratyly chynnist, aktiv Prezidenta Ukrainy z pytan diialnosti Natsionalnoi hvardii Ukrainy: Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 11 liut. 2000 r. № 228/2000 [On amendments and recognition as invalid the acts of the President of Ukraine on the activities of the National Guard of Ukraine: Decree of the President of Ukraine dated February 11, 2000 No. 228/2000]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228/2000#Text> [in Ukrainian].
17. Pravovi ta orhanizatsiini osnovy poperedzhennia militsiiei pravoporushen na administrativnii dilnytsi (2007). [Legal and organizational foundations of police prevention of offenses at administrative precincts]: navch.-prakt. posib. / D. H. Zabroda, O. L. Kamyshov, V. P. Mezhyvoi, V. O. Nehodchenko. Dnipro [in Ukrainian].
18. Pro derzhavnu okhoronu orhaniv derzhavnoi vlady Ukrainy ta posadovykh osib: Zakon Ukrainy vid 4 berez. 1998 r. № 160/98-VR [On State Protection of State Authorities of Ukraine and Officials: Law of Ukraine of March 4, 1998 No. 160/98-BP]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/98-%D0%B2%D1%80/card4#History> [in Ukrainian].
19. Pro stvorennia u skladi viisk vnutrishnoi ta konvoinei okhorony viiskovykh chastyn spetsialnogo pryznachennia : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11 berez. 1994 r. № 158 [On the creation of special-purpose military units within the internal and convoy security forces: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 11, 1994 No. 158]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/158-94-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
20. Komitet Verkhovnoi rady Ukrainy z pytan natsionalnoi bezpeky i oborony rekomenduie Verkhovnii Radi Ukrainy vidkhylyty proekt zakonu pro Natsionalnu hvardiiu (24 sichnia 2008 r.) [The Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine on National Security and Defense Issues recommends that the Verkhovna Rada of Ukraine reject the draft law on the National

Guard (January 24, 2008)]. Retrieved from: http://komnbo.rada.gov.ua/komnbo/control/uk/publish/article?art_id=45218&cat_id=44731&search_param [in Ukrainian].

21. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony vid 21 berez. 2014 r. [Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part, of 21 March 2014]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/print [in Ukrainian].

22. Ahapova, O.V. (2017). Administrativno-pravovi zasady diialnosti Natsionalnoi hvardii Ukrainy [Administrative and legal principles of the activities of the National Guard of Ukraine]. *Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].

23. Natsionalna hvardiia Ukrainy [National Guard of Ukraine]. Retrieved from: https://vue.gov.ua/Національна_гвардія_України [in Ukrainian].

Shleha Denys,

Postgraduate Student at the Department of Administrative Law Disciplines
of the Faculty No. 2

(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-6467-1185>

THE GENESIS OF THE FORMATION OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE

The article reveals the process of formation and development of the National Guard of Ukraine as a distinct segment of the state's security and defense sector. The author conducts a historical and legal analysis of the transformation of this military formation with law enforcement functions within the context of key stages in the development of Ukrainian statehood. Four main periods are identified: the era of the Ukrainian People's Republic, the period of Ukraine's existence within the USSR, the years following the restoration of independence in 1991, and the modern stage that began after 2014 – during the period of European integration changes and armed aggression against Ukraine.

Special attention is given to the analysis of legal regulation, organizational structure, functional purpose, and the strategic role of the National Guard of Ukraine in ensuring public order, countering terrorist threats, and protecting territorial integrity and national security. Emphasis is placed on the shift in Ukraine's security policy philosophy, particularly its move toward integration into the European security space.

The study examines the dual nature of the National Guard's activities – as both a military formation and a law enforcement agency. It is found that this dual functionality generates specific legal and organizational challenges, which become especially evident under martial law conditions. Based on the analysis of scholarly sources, legislation, and the practical functioning of the National Guard of Ukraine, the article concludes that further reform is needed, particularly regarding its administrative and legal status, the legislative framework of its powers, the division of functions with other law enforcement and military bodies, and the enhancement of its role within the national security system.

Key words: National Guard of Ukraine, administrative and legal status, security, law enforcement activity, martial law, reform, public order, European integration, armed aggression.

Надіслано до редколегії 30.05.2025